

Krygshelde/War Heroes LT A.W. BEAUCHAMP-PROCTOR – DIE KLEIN MANNETJIE MET DIE LEEUEMOED

Mej W. Kroukamp*

Many millions of words have been written about heroes and many more will be written in the future, but this article about the late Captain Andrew Weatherby Beauchamp-Proctor, VC., DSO., MC.(Bar), DFC., is special because he was the only South African among nineteen pilots to win the Victoria Cross during the First World War and this little man of 5 feet 2 inches had the guts of a lion – he was determined and courageous in the air – absolutely fearless.

Die grys miswolke het laag oor Tafelberg gehang toe die Balmoral Castle op die koue Augustusoggend in 1921 Tafelbaai binnegevaar het. 'n Groot skare het in die hawe op die aankoms van die skip gewag, want afgesien van die gewone pos uit Europa, het die skip ook die stoflike oor-skot van een van Suid-Afrika se grootste helde gedra.

Andrew Proctor, oud-student van die Universiteit van Kaapstad en die enigste Suid-Afrikaanse vlieënier wat 'n Victoriakruis tydens die Eerste Wêreldoorlog ontvang het, se liggaam is na Suid-Afrika teruggebring nadat hy tragies in 'n vliegongeluk in Engeland gesterf het.

Wie was dié jong man, wat op sy laaste reis deur die Moederstad dieselfde eerbetoon ontvang het as President Paul Kruger en Cecil John Rhodes?

Andrew Weatherby Beauchamp-Proctor, VC., DSO., MC. met Balkie, DFC., is op 4 September 1894 in Mosselbaai gebore. As die seun van 'n onderwyser woon hy verskeie skole in die Kaap-provinsie by en matrikuleer in 1912 aan die *South African College School*. Ná matriek studeer hy 'n kursus in Ingenieurswese aan die *South African College* (die latere Universiteit van Kaapstad).

Proctor of 'Proccy', kort van gestalte (1,575 m), was uiters gewild onder sy studentemaats. Hulle het hom leer ken as 'n lewenslustige, pligsgetroue en eerlike mens.

Toe die oorlogswolke in 1914 op die horison begin dreig, het hy verlof by die Kollege-owerhede gekry om by die Uniemagte aan te sluit. Op 1 Oktober 1914 bevind hy hom in uniform as No. 6348, Seiner A.W. Proctor, *Duke of Edinburgh Own Rifles*. Kort daarna vertrek hy saam met die

'Dukes' om aan die Suidwes-Afrika-veldtog deel te neem.

Ná afloop van die veldtog word hy na die Suid-Afrikaanse Veldtelegraaf en Posdienskorps oorgeplaas. Hy word egter in Augustus 1915 gedomobiliseer en moet noodgedwonge voortgaan met sy studies. Gedurende die volgende jaar het hy, ondanks die voortdurende gedagtes aan sy vriende in Duitsoos-Afrika en Vlaandere, sy finale jaar suksesvol voltooi.

Dit was in dié tydperk dat Proctor, die Suid-Afrikaner wat die meeste dekorasies in 'n oorlog ontvang het, ontmoedig is om weer aan te sluit weens sy liggaamsbou. Maar vroeg in 1917 kruis Proctor se paaie dié van 'n man wat sy hele lewe sou verander – 'n oud-skolier van die *South African College School*, majoor Allister Mackintosh Miller DSO., OBE., wat op 'n werwingstog vir die *Royal Flying Corps* was. Proctor was een van sy eerste rekrute.

Proctor vertrek na Engeland vir 'n kort opleiding as vlieënier waarna hy vinnig bevorder is na vliegoffisier. Op 29 Julie word hy oorgeplaas na 84 Eskader waar hy sy nuwe bevelvoerder, majoor William Sholto-Douglas, ontmoet het. Majoor Sholto-Douglas het die jong vlieënier in 'n kort tydperk in die vliegkuns touwys gemaak.

Vanweë sy lengte is spesiale veranderinge aan sy voetstuur aangebring en 'n kussing op sy sitplek geplaas; Proctor het sy vliegtuig vinnig bemeester en gou 'n reputasie as 'n baasskut opgebou. Hy en 'n mede Suid-Afrikaner, Lt Hugh 'Dingbat' Saunders, het weldra die ruggraat van die eskader geword.

Sholto-Douglas het sy eskader twee maande lank laat oefen voordat hulle in September 1917 na Vlaandere gestuur is. Op 3 Januarie 1918

kom Proctor vir die eerste keer in kontak met vyandelike vliegtuie waartydens hy sy eerste vliegtuig, 'n Duitse twee-sitplek verkenningsvliegtuig, oor St. Quentin afgeskiet het. In Februarie volg hy dit op deur 'n Fokker Triplane af te skiet en twee dae later val nog 'n vyandelike vliegtuig Proctor se spervuur ten prooi.

Proctor se oorwinnings in die lug het vermeerder namate sy selfvertroue gegroei het. Hy skiet nog drie Duitse verkenningsvliegtuie af voordat die *Military Cross* aan hom toegeken is. Met die totstandkoming van die *Royal Air Force* word hy bevorder tot 'Lieutenant Aeroplanes' en 'n week later word hy waarnemende kaptein.

By 'n geleentheid het hy 'n formasie van elf vyandelike vliegtuie teëgekom. In sy verslag oor dié geveg vertel hy: 'I manoeuvred for position and got well into the sun without being seen. Diving on the enemy formation, I selected their leader and, getting to within 500 yards, opened fire. After a burst of 100 rounds, the enemy aircraft fell over its left wing and started to dive. I was compelled to zoom to avoid a collision but I got on to his tail and again opened fire. The enemy aircraft continued to dive and the dive got steeper until he was in a vertical nose-dive with his engine full on. My Vickers jammed but I followed him down to 3 000 feet and saw him nose-dive into the ground near Hangest. I was now engaged by an enemy aircraft from the rear, but managed to escape into a cloud. After clearing my guns I engaged two enemy aircraft with indecisive results. One of them spun away'.

Teen Mei 1918 het Proctor elf vliegtuie verwoes en 'n verdere dertien vliegtuie getref wat buite beheer geraak en moontlik neergestort het. Op 28 Mei is 'n balkie by sy *Military Cross* gevoeg.

In Junie 1918 vier Koning George V sy verjaarsdag met die instelling van 'n nuwe toekening vir dapperheid in die lug – die *Distinguished Flying Cross*. Een van die eerste persone wat dié veelbegeerde toekening ontvang het, was Andrew Proctor.

Mettertyd het Proctor bekendheid verwerf as die Nemesis van vyandelike vliegtuie en as 'n onverskrokke aanvaller van troepe op die grond. Hy het egter min geleentheid gehad om vyandelike observasieballonne af te skiet – totdat hy eendag een bokant die vyandelike artillerie stellings by Fricourt gewaar het. Hy het onmiddellik tot die aanval oorgegaan, deur die Duitse spervuur gebreek en die ballon afgeskiet.

Lt A.W. Beauchamp-Proctor

Alhoewel hy opgewonde was oor sy oorwinning, het hy besef dat dit uiterste gevaar kon inhou. Sodoende het Proctor 'n hoogs suksesvolle strategie uitgewerk om die ballonne aan te val en terselfdertyd die vyandelike verdediging te ontduik. Hy het teen die hoogste versnelling laag teen die grond gevlieg en dan skielik hoogte vermeerder tot direk onder die ballon, die waarnemer in die mandjie van die ballon doodgeskiet wat veroorsaak het dat die ballon in vlamme gehul is. Dié metode van Proctor is ook deur die ander eskaders nagevolg.

Op 8 Augustus 1918 word die groot Geallieerde offensief gelanseer in 'n poging om die oorlog te beëindig; 1 800 Geallieerde vliegtuie het oor die verwarde Duitse magte gevlieg wat ver in die minderheid was. Aangesien die Duitse verkenningsvliegtuie soos vlieë afgeskiet is, is elke beskikbare observasieballon gebruik om die Geallieerdes se artillerievuur uit te wys. Weer eens het Proctor sy vaardigheid in die lug bewys deur in een dag nege ballonne af te skiet. Geen ander eskader het tydens die groot offensief soveel roemryke dae verrig soos die 84 Eskader nie – hulle groot inspirasie was Andrew Proctor.

Proctor se geluk het egter net tot 8 Oktober

geduur – nadat hy 'n twee-sitplekvliegtuig afgeskiet het, het hy eiehandig agt vyandelike verkenners aangeval. Hy is in die proses gewond, maar het tog daarin geslaag om veilig by sy vliegveld te land. Hy is daarna na Engeland gestuur waar hy die res van die oorlog in die North-umberland Oorlogshospitaal naby Newcastle-upon-Tyne deurgebring het.

Sholto-Douglas het onmiddellik 'n brief geskryf waarin hy Proctor aanbeveel het vir die toekenning van die Victoriakruis. Volgens hom het Proctor 'n gretigheid openbaar om te alle tye en op enige hoogte die vyand aan te val – die hele R.A.F. het sy dapperheid bewonder en sy metodes probeer navolg. 'For all his size', het Sholto-Douglas geskryf, 'that little man had the guts of a lion.'

Proctor is op 2 November tot die *Distinguished Service Order* toegelaat en nege dae later het die Wapenstilstand gevolg. Op 30 November ondervind hy die groot vreugde om in die *London Gazette* die aankondiging van sy toekenning van die Victoriakruis te lees: 'Between August 8th and October 8th, this officer proved himself victor in twenty-six decisive combats, destroying twelve enemy Kite balloons, ten enemy aircraft and driving down four other enemy aircraft completely out of control. In all he has proved himself conqueror over fifty-four foes, sixteen enemy Kite balloons and driving down sixteen enemy aircraft completely out of control'.

As die eerste en enigste Suid-Afrikaanse vlieënier wat gedurende die Eerste Wêreldoorlog die Victoriakruis ontvang het, sluit hy hom by 'n uitgekose en onsterflike groep helde aan. Niemand kon tot vandag toe nog sy rekord van vyf toekennings binne vyf maande ewenaar nie.

Proctor sluit permanent by die Britse lugmag aan waar hy gekies word om vir die aerobadiese span te vlieg wat aan die eerste Hendon Lugskou sou deelneem. Gedurende 'n oefenvlug op die aand van 21 Julie 1921 tree die noodlot egter in. Verbysterde toeskouers op die grond moes toesien hoe Proctor beheer verloor oor sy vliegtuig nadat sy spesiale kussing van sy sitplek af geval het. Die vliegtuig het begin tol en in 'n dolle vaart teen die grond vasgeduik – Proctor was op slag dood.

Andrew Proctor, Suid-Afrika se vreeslose vliegheld het hom by die ander onsterflike helde aangesluit. Terug in Suid-Afrika is hy met volle militêre eerbetoon in Mafeking begrawe.

* Mej W. Kroukamp, Nas. Dipl. in Joernalistiek, is verbonde aan die Militêre Informasieburo van die SAW.

Bibliografie

1. Uys S. Ian, *For Valour – The History of Southern Africa's Victoria Cross Heroes*, 1973.
2. SAW Argief.